Det finns inga säkra siffror, men de boende kring bifloderna till den mäktiga Amazonasfloden menar att vattennivåerna sjunker hela tiden. I floden Coca får stora båtar ofta vänta under flera dagar när vattnet är som lägst, innan de kan åka vidare.

Amazonas torkar ut

Ge oss pengar till vård och skola så låter vi bli att öppna nya oljefält i Amazonas.

Det radikala förslaget riktar Ecuadors president Rafael Correa till världens rika länder. Om utvecklingsländerna ska tänka på miljön så får i-länderna, som står för de mesta utsläppen, vara med och betala, resonerar han.

TEXT: TOVE SILVEIRA WENNERGREN FOTO: WILLIAN SILVEIRA

Flodfärden på Río Napo går i sicksack. Ideligen måste den långa metallkanoten med motor hitta de djupaste områdena för att inte köra fast i flodbottnen.

Förr var Napo en av ecuadorianska Amazonas mäktigaste floder. Nu bottnar man, eller kan till och med ställa sig på sandbankarna i mitten av floden. Där två av Ecuadors största floder, Napo och Coca, möts gräver man idag ut för att kunna åka med större båtar utan att gå på grund.

Vattennivåerna skiftar dagligen, men de boende kring floden vittnar om att de lägsta nivåerna är lägre än någonsin. En del talar om en minskning med en meter på tio år. I februari i år hade staden Coca plötsligt en bred sandstrand, istället för bara en strandpromenad vid flodkanten. Napofloden var högst 10–20 meter bred under någon vecka. Något liknande hade man aldrig sett. De 2 500 till 3 000 personer som årligen brukade drabbas av översvämningar har minskat drastiskt, utan att

problemen byggts bort. Det är helt enkelt mindre vatten. Samtidigt är skiftningarna större än vanligt och när vattennivåerna höjs av intensiva regn gör de det rejält. Floden som transportled är oberäknelig, liksom klimatet i Amazonasregionen och i landet i stort.

Medan de stora floderna sjunker är små vattendrag på väg att försvinna helt och hållet. Omar Navarrete hukar vid den lilla bäcken, som för några år sedan var ett medelstort vattendrag, och svalkar sig i nacken med vattnet. Lite längre bort ligger grillplatsen som invånarna i byn Taracoa byggt intill floden för att njuta av svalkan, men platsen ligger plötsligt en bra bit från flodbanken. Vattnet har sjunkit undan minst en meter de senaste tio åren.

– Om tio år till kanske vi inte har någon flod här. Hur ska vi då få vatten till våra grödor? Då måste vi flytta, säger Omar.

Pumpen intill hans hus brummar medan frun Teresa Castillos tvättar kläder för hand. Det är den tredje brunnen familjen fått gräva på kort tid. Teresa berättar att landskapet förändrats mycket under de nästan 20 år som familjen bott i Taracoa.

– Här var det skog förut, fullt med vegetation, nu är nästan alla höga träd borta, säger hon.

DET FINNS INGA OFFICIELLA siffror från det meterologiska institutet Inamhi om Amazonas, mätstationer är förstörda och man har inte köpt in nya. Kanske är det därför som Gonzalo Ontaneda är så försiktig i sina uttalanden om effekter av klimatförändringarna i djungelregionerna (se artikel sid 35). Men för de boende är följderna tydliga och drabbar hårt. Även uppgifter insamlade på en mätstation i djungelstaden Coca i en av de största Amazonasprovinserna Orellana, pekar på mindre regnmängder och minskade vattennivåer. Medeltemperaturen i Coca ökade från 30 grader 1998 till 34 grader 2005. Under samma tid minskade regnmängden från strax över 4 000 liter per kvadratmeter till strax över 3 000 liter.

Brasilianska klimatforskare pratar om Amazonas som en savann om 100 år. Alfredo Ponce, koordinatör för det EU-stödda projektet Bosques (Skogar) är betydligt mer pessimistisk.

– Vi ser redan en afrikanisering i stora områden, med en lägre växtlighet. Fortsätter temperaturerna att öka och man avverkar i samma takt som nu har vi en savann här redan om 10–15 år. Sedan kommer skogsbränderna och då handlar det mer om en öken, säger Alfredo Ponce.

DEN SPANSKA ENSKILDA organisationen Solidaridad som håller i projektet Bosques stöttar lokala myndigheter för att förhindra avverkning och för att plantera ny skog. För en av orsakerna till förändringarna i klimatet i regionen är uppvärmningen, men framför allt handlar det om skogsavverkning. En del av avverkningen sker genom illegal handel med regnskogsträ, men en stor del handlar om att nybyggare, så kallade colonos, hugger ned träd för att bygga hus och odla upp marken. Även ursprungsfolksgrupper har börjat använda sig av icke-traditionella odlingssätt, som kräver större markarealer.

Ecuador är det land i Latinamerika med störst årlig avverkning med sina 1,7 procent av det totala skogsbeståndet. Brasilien till exempel har en årlig avverkning på 0,6 procent. I Ecuador innebär det ungefär 198 000 hektar per år. I provinsen Orellana fick man, legalt, avverka och sälja 90 000 kubikmeter trä under 2006. Alfredo Ponce räknar med att den illegala avverkningen kan vara tre gånger så stor.

– Står man en halv natt på bron över floden Napo här mitt i staden Coca, ser man åtminstone tio lastbilar fulla med ädelträ som åker rakt förbi alla mutade kontrollinstanser, säger han.

På vägen strax utanför Taracoa ser vi några män som fyller en lastbil med trä.

Det är omöjligt att veta om det handlar om laglig eller olaglig träförsäljning, men chauffören vägrar stanna för att bli fotograferad. ”Jag vill inte dö”, säger han. Där det finns stora pengar finns starka krafter och det är enklare att spela med än att sätta emot.

Även oljebranschen är en bov i frågan om avverkningen. För varje uppumpat fat olja går det åt ett vuxet träd, enligt miljöorganisationen Acción Ecologica. Organisationen räknar med att oljeproduktionen hittills lett till avverkning av tre miljoner hektar skog, varav 80 procent i skyddade områden.

– Oljebolagen förstör stora skogsområden, och när oljan sedan används blir klimateffekten dubbel. De bygger också vägar in i områden som leder till avgaser och trädfällning, säger Julio Cornejo, ansvarig för klimatförändringsfrågan på miljöministeriet i Ecuador.

PÅ SÅ SÄTT GER OLJAN Amazonas en dubbel betydelse i klimatfrågan. För samtidigt som djungeln fungerar som en lunga för kontinenten, och kanske hela världen, så är det också här mycket av oljan finns. Ecuadors president Rafael Correa som tillträdde i januari i år, ses som en radikal president men inte en grön. Under hela sin valkampanj pratade han mer om sociala investeringar och större statlig vinst från oljeindustrin än om hur man skulle minska miljöpåverkan från densamma.

Men i den allt starkare internationella diskursen om klimatförändringar har Correa delvis svängt. I slutet av september presenterade han inför FN ett unikt projekt kring det ännu oexploaterade oljeblocket ITT. Blocket ligger i nationalparken Yasuní, klassat som skyddat biosfärområde av Unesco.

Correas föreslår följande uppgörelse: Ecuador låter bli att exploatera blocket mot att rika nedsmutsande länder betalar för oljan, under mark. För att kompensera för uteblivna vinster till statskassan som kunde gått till hälsovård och skola har Ecuador bett om 325 miljoner dollar per år.

– Klimatproblemet är mer en politisk fråga om styrkor än en vetenskaplig. Vi ska inte lura oss själva; även om detta går igenom har det fortfarande inte skipats rättvisa. Ni kan vara säkra på att om vi fattiga länder hade smutsat ner så mycket som de rika länderna gjort, hade de tvingat oss att betala, sade Correa inför FN:s generalförsamling.

Teresa Castillos kom till byn Taracoa i ecuadorianska Amazonas för 18 år sedan. Tre gånger har familjen fått gräva ny brunn för att ha vatten till husbehov.

ECUADOR ÄR INTE NÅGON stor klimatbov, landet står för mindre än en procent av de globala utsläppen av växthusgaser. Men när man säljer oljan betyder det att man i köparlandet släpper ut 0,12 kilo koldioxid per fat olja. ITT utgör 700 miljoner fat och motsvarar alltså 80 miljoner ton växthusgas. Projektet finns inte med på den internationella koldioxidbörsen, men Ecuador vill ändra på reglerna på marknaden så att dessa typer av projekt kan ingå. Hittills ser det relativt ljust ut för initiativet då intresset från i-länder för att köpa sig fria är stort. Länder som bland annat Spanien redan har lovat att gå in med pengar.

– Projektet ITT är det första i sitt slag i världen, och nu hoppas vi att andra länder

> klimatproblemet är mer en politisk fråga om styrkor än en vetenskaplig

följer efter. Det handlar om att visa upp en ny image för andra oljeproducerande länder. För det hjälper inte oss om vi slutar pumpa upp olja och börjar cykla allihop, om Colombia, Brasilien och Peru inte också gör samma sak, säger Julio Cornejo på miljöministeriet.

Correa har alltså slagit på stora trumman och visat upp sig som en miljöpresident i FN. Men samtidigt som han pratar om Ecuador som ”världens första hållbara land” fortsätter han att vara en president som låter ”utveckling” gå före miljöhänsyn. Hundra meter bort från Stalin Narvaez mammas hus står pålarna resta för att bygga henne en ny bostad.

– Där mammas hus nu står ska motorvägen mellan Manta och Manaus gå, förklarar Stalin.

En motorväg tvärsöver hela kontinenten, genom hela Amazonas, från kuststaden Manta i Ecuador till kuststaden Manaus i Brasilien är ett megaprojekt. Med megakonsekvenser för avverkning och klimat. Som ett exempel på hur vägbyggen påverkar Amazonas kan man jämföra satellitbilder från 1987 och 2002 över provinsen Orellana. Där ser man tydligt hur djungeln gradvis försvinner längs med vägar och intill städer, och de avverkade områdena och bosättningarna tar över där det förut var regnskog. Likadant ser det ut på satellitbilder över hela brasilianska Amazonas. All typ av verksamhet i djungeln drar till sig nybyggare och företagare, och skogen kryper undan allteftersom.

– Om vi inte blir medvetna om detta inom kort kommer det blir stora effekter. Man borde överhuvudtaget inte röra Amazonas, varken i Ecuador eller i något annat land, slår Julio Cornejo fast.

FRÅGAN ÄR ALLTSÅ HUR stor betydelse ITT-projektet har i skuggan av den planerade supermotorvägen. En annan dubbelbottnad diskurs är den nyväckta om biobränslen, som ska frälsa oss från global uppvärmning. För om priserna på dessa grödor går upp leder det till att småbönderna i Amazonas hellre avverkar och sätter biogrödor, som utarmar jorden och gör återplantering omöjlig, än planterar skog eller andra anpassade plantor. Redan idag kan man från luften ovanför Orellana se stora områden med en utländsk palmsort, som lämnat ett ljust lapptäcke av oanvändbar jord efter sig, där det en gång var mörkgrönt av urskog.

Förändringarna i klimatet slår mot jordbruket när det blir allt mindre vatten och allt mer oregelbundna säsonger. Förr var det sällan långa perioder av torka i Amazonas, nu kan det gå veckor utan att det regnar. Stalin Narvaez sitter och flämtar i värmen i sin mamma Ersilla Machoas enkla trähus. Stalin är lärare i den tvåspråkiga skolan i kichwabyn Pamiwa Chucha. Ersilla Machoa, som bara talar kichwa, pysslar med en liten fågelunge i en flätad bur och

Ett frö av hopp. Omar Navarrete arbetar med ett skogsplanteringsprojekt där han driver upp olika träsorter som växer naturligt i området och ger till de boende i byn Taracoa för att återplantera skog i området. Han drömmer om att byn i framtiden ska kunna leva av ekoturism.

ger den bananbitar att äta. På en annan korg sitter två små gröna papegojor.

– Min mamma brukade sätta grödorna i augusti, men nu vet vi aldrig. När det är vinter är det sol och när det ska vara sommar regnar det. Grödorna förstörs ofta och många familjer i byn har förlorat sina kakaoskördar, säger Stalin.

Familjen är beroende av regnvatten för att dricka och tvätta sig. När det inte räcker till är det långt för mamman att gå till floden och hämta vatten. Enligt Stalin är det svårt för många i Pamiwa Chucha att koppla ihop trädfällning och klimatförändringar.

– Många kommer hit och fäller våra träd, men utan träden kommer värmen in. I byn pratar vi om det och ber alla att låta bli att fälla träd, hellre ska vi plantera nya, säger Stalin.

I NÄRHETEN AV STALINS HUS har någon från byn gjort ett stort kalhygge, för att plantera rotfrukten yucca. Förr brukade ursprungsfolken plantera yucan mellan träden i skogen. Stalin tror att ju svårare vattensituationen blir och ju mer oberäkneligt klimatet, desto mer kommer folk att förstå. Han menar att ett stärkande av identiteten som kichwas och en återgång till det traditionella, bland annat genom den tvåspråkiga skola där barnen lär sig om sin egen kultur och slipper skoluniformer, ger hopp för framtiden.

Pamiwa Chucha är en av 68 byar som ingår i Solidaridads skogsplanteringsprojekt Bosque. Koordinatören Alfredo Ponce menar att under de fyra år som projektet pågått så har intresset vänt 180 grader. I början pratade människorna i byarna bara om ekonomisk ersättning, nu har förståelsen för hur avverkningen påverkar dem och deras barns framtid ökat. Men från den insikten till handling är steget ibland långt. När man måste välja mellan en gröda som ger mat i år eller att plantera träd som har betydelse för barn och barnbarn, är valet ibland alltför lätt. Samma problematik har frågan om illegal träförsäljning.

– Ingen vill fälla ett träd, det är nästan alltid på grund av något behov, sjukdom eller annat. Vi måste ge människor en inkomst, annars fortsätter de hugga ner träd, säger Alfredo.

PROJEKTET ARBETAR DÄRFÖR med olika skogsplanteringspaket, några som handlar om att återskapa ursprunglig skog och andra som innebär skogsbruk för avverkning, men på ett ekologiskt sätt. Ändå är det inte lätt att tävla mot den illegala handeln, som ger 20 dollar i handen för ett fällt cederträd. Att återförsäljaren sedan får 5 000 dollar på svarta marknaden i USA vet inte bonden som hugger ner trädet. Inte heller att det förstör den biologiska balansen på ett stort område i skogen. Omar Navarrete är ytterst medveten om denna svåra tävlan. Han har hand om plantskolan i byn Taracoa, men får sällan se de plantor han skänker bort i byn växa upp.

– Vi vill inte att de planterar träd för att sälja, utan för att förändra klimatet. Men det är svårt med människor som bara har grundutbildning att ta in sambanden. Vi måste ta tillbaka det vi förlorat och skydda vattnet. När oljan försvinner kanske vi kan leva på ekoturism om vi planterar skog på nytt, säger Omar. ■